

ПАМ'ЯТКООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

КУДЕРСЬКА Надія Іванівна - доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

orcid.org/ 0000-0002-7981-057X

УДК 342.9.07

DOI 10.32782/NP.2023.2.3

Стаття «Пам'яткоохоронна діяльність в Україні: теоретико-правовий аспект» присвячена актуальній теоретичній проблемі, яка в Україні не набула належного розкриття. Її метою є дослідження цієї діяльності та визначення її основних процесів тощо. Підкреслено, що пам'яткоохоронна діяльність є сукупністю процесів взаємодії суб'єктів між собою щодо об'єктів культурної спадщини та/або безпосередньо з ними, під час якої ці суб'єкти досягають мети, а саме здійснення належних заходів (охорони, відродження, збереження, використання, утримання тощо) щодо культурної спадщини для задоволення культурних потреб суспільства, держави та всього людства.

У цій діяльності виокремлено основні процеси, а саме: процес залучення в пам'яткоохоронну діяльність; процес визначення можливих небезпек для культурної спадщини; процес цілепокладання; процес дій, визначених пам'яткоохоронним законодавством України; процес фінансування пам'яткоохоронної діяльності, обумовленого законодавством України; процес аналізу результатів дій у відповідності до поставлених цілей та звітування, ін.

Для ефективної реалізації пам'яткоохоронної діяльності в державі необхідно активно сприяти залученню до спільної роботи інститутів громадянського суспільства при збереженні провідної ролі уповноважених державних владних органів, але такому заважає недостатнє регламентування діяльності громадських організацій (об'єднань), мож-

ливих форм співпраці державних структур і громадськості/громадян тощо. Вказано, що основною метою пам'яткоохоронної діяльності є збереження кожного окремого об'єкта культурної спадщини, його відновлення по можливості. Аналізуючи норми Закону України «Про охорону культурної спадщини» продемонстровано недостатність розкриття їх чіткими й конкретними підзаконними актами, в яких детально розроблені всі питання пам'яткоохоронної діяльності, належно регламентовані відносини власників пам'яток і державних установ охорони тощо.

Ключові слова: пам'яткоохоронна діяльність, культурна спадщина, процеси, об'єкти.

Постановка проблеми

Нинішнє ставлення людей до культурної спадщини відзначається оновленням суспільної свідомості, глибокими змінами, що відбуваються у всій соціокультурній ситуації. У той же час слід зазначити, що процес формування ціннісного відношення до її об'єктів не можна вважати завершеним, а здійснювані зусилля далеко не відповідають масштабам руйнівних тенденцій, що спостерігаються у сфері культурної спадщини. У світі накопичено значний досвід щодо пам'яткоохоронної діяльності уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації, розширено діапазон робіт різних суб'єктів щодо пам'яток. Проте її теоретико-правовий аспект в Україні не набув належного дослідження і розвитку.

Аналіз останніх публікацій

Теоретико-правовий аспект пам'ятко-охоронної діяльності в Україні в правовій науці не досліджувався.

Мета і завдання

Дослідити теоретико-правовий аспект пам'яткоохоронної діяльності в Україні; розкрити основні її процеси.

Виклад основного матеріалу

Пам'яткоохоронна діяльність є сукупністю процесів взаємодії суб'єктів між собою щодо об'єктів культурної спадщини та/або безпосередньо з ними, під час якої ці суб'єкти досягають мети, а саме: здійснення належних заходів (охорони, відродження, збереження, використання, утримання тощо) щодо культурної спадщини для задоволення культурних потреб суспільства, держави та всього людства. [7] Ця діяльність охоплює такі основні процеси. [7]

Процес залучення в пам'яткоохоронну діяльність. Для ефективної реалізації пам'яткоохоронної діяльності в державі необхідно активно сприяти залученню до спільної роботи інститутів громадянського суспільства при збереженні провідної ролі уповноважених державних владних органів. Такому заважає недостатнє регламентування діяльності громадських організацій (об'єднань), можливих форм співпраці державних структур і громадськості/громадян. При цьому за Законом України (далі – ЗУ) «Про охорону культурної спадщини» [1, ст. 11] підприємства усіх форм власності, заклади науки, освіти та культури, громадські організації, громадяни сприяють органам охорони культурної спадщини в роботі з охорони культурної спадщини, можуть встановлювати шефство над об'єктами культурної спадщини з метою забезпечення їх збереження, сприяють державі в здійсненні заходів з охорони об'єктів культурної спадщини й поширенні знань про них, беруть участь у популяризації культурної спадщини серед населення, сприяють її вивченню дітьми та молоддю, залучають громадян до її охорони. А за ЗУ «Про охорону археологічної спадщини» [2, ст. 13] громадські організа-

ції, громадяни сприяють органам охорони культурної спадщини в проведенні практичних заходів з виявлення, вивчення, обліку та охорони об'єктів археологічної спадщини, популяризації серед населення знань про них та пам'ятко-охоронного законодавства, здійснюють громадський контроль за станом збереження, використанням, консервацією та музеєфікацією пам'яток археології. Також ЗУ «Про природно-заповідний фонд України» гарантовано громадянам України право з питань охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. [3, ст. 10] Серед громадських організацій та об'єднань охорони пам'яток у ХХ столітті виділялися Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, Українська асоціація захисту історичного середовища, Український фонд культури, Всеукраїнська спілка краєзнавців, Українське історико-просвітницьке товариство «Меморіал», Товариство української мови імені Т.Г. Шевченка, Київське культурологічне товариство «Щире братство», товариство «Лева» у Львові, ін.

Однак у цій сфері склалася стала практика реалізації потенціалу нинішніх громадських організацій переважно у популяризації, науково-дослідній чи моніторинговій діяльності. А деякі з них вбачають своє головне призначення в здійсненні контролю за діями органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Державні органи звертаються за допомогою до таких організацій в окремих випадках, зокрема взаємодія здійснюється в межах науково-методичних чи експертних рад, комісій, заходів щодо популяризації (виставки, видавнича діяльність, акції тощо), що не потребує значних фінансових витрат та де необхідно враховувати думку громадськості для ухвалення об'єктивних рішень.

У зарубіжних країнах громадські організації (об'єднання) успішно допомагають державі вирішувати завдання зі збереження й передачі наступним поколінням культурної спадщини, наприклад, шляхом впровадження практики довірчого управління нерухомими об'єктами культурної спадщини, що передбачає передачу цих

об'єктів (будівель, замків, ансамблів, парків, інших) у довірче управління спеціальної громадської організації, яка повинна нести відповідальність за його збереження, технічний стан, розвивати рекреаційний потенціал тощо.

Громадський контроль у галузі охорони та збереження культурної спадщини здійснюється громадськими інспекторами з охорони культурної спадщини, але Положення про них в нормативно-правовій основі України відсутнє. Унормування статусу цих інспекторів здійснюється подекуди ухваленням таких Положень на місцевому рівні.

Процес визначення можливих небезпек для культурної спадщини. Об'єктам культурної спадщини загрожують чисельні небезпеки, і найдовговічніші з них ті, які важче змінити або знищити, а саме: розмовна мова, звичаї, традиції народного мистецтва. Більшість із об'єктів не є довговічними, інші ж зазнають більш-менш істотних змін у порівнянні з первинним їх виглядом, а тому підлягають відновленню, й іноді за фрагментами цілого образу.

Доводиться виходити з того незаперечного факту, що ніщо, тобто жоден об'єкт, не може існувати вічно. Тому частина з них поступово зникає через низку обставин, зокрема, через природний термін їх існування, тобто унаслідок дуже поганих матеріалів і способів виготовлення щодо матеріальних об'єктів культурної спадщини, або смерть носіїв - щодо нематеріальних; несприятливі умови зберігання й користування; руйнування в аварійних ситуаціях матеріальних носіїв об'єктів культурної спадщини; непридатні або неправильно застосовані способи консервації чи «тотальної» реставрації, що завдають збитку достовірності нерухомим і рухомим об'єктам матеріальної культурної спадщини, неналежну передачу наступникам нематеріальних; ін.

Так, небезпека фізичної втрати (руйнування) нерухомих об'єктів матеріальної культурної спадщини в основному пов'язані з процесами природного старіння, які прискорюють несприятливі кліматичні умови (висока вологість, ґрунтові

води, тривалість залягання снігу й льоду); стихійні лиха (повені, підтоплення, зсуви, урагани, вітри, шторми); геологічні й гідрологічні особливості ґрунтів (структурно нестійкі ґрунти); атмосферні забруднення; неконтрольована урбанізація і рух автотранспорту; недоречне нове будівництво в історичному середовищі; невідповідний режим експлуатації будівель; пожежі; вандалізм та інші агресивні дії. Процеси природного старіння визначаються життєвими циклами як будівель, споруд, комплексів, так і будівельних матеріалів, межами безпеки експлуатації конструкцій та ін. Відсутність належного їх захисту від погодних умов, техногенного навантаження на ґрунти й конструкції, загазованість і кислотні дощі створюють кумулятивний ефект, абразивна дія знищує позолоту, перероджуються граніт і мрамур, ґрунтові води руйнують фундаменти, біологічні поразки поширюються на дерев'яні конструкції тощо. Диспропорція між небезпеками, яким треба запобігти, й засобами, що використовуються для цих цілей, постійно зростає. Спостерігається недостатність захисних заходів, проведень досліджень процесів зносу історичних будівель, дій і взаємодії фізичного, хімічного й біологічного руйнувань на основі постійного моніторингу й прогнозу розвитку. Специфіка культурної спадщини вимагає поєднання щодооб'єктної, навколишньої й містобудівної охоронних практик.

Справжнім лихом для пам'яток стають руйнівні війни, народні хвилювання, революції тощо. Так, через дев'ятирічну війну РФ проти України зазнала різних видів ушкоджень та/або знищена/зникла велика чисельність об'єктів культурної спадщини національного й місцевого значення. І якщо кількість таких матеріальних нерухомих об'єктів відома, то рухомих – не визначена, як і перелік знищених нематеріальних об'єктів української культурної спадщини та їх носіїв.[6]

Процес цілепокладання. Збережені пам'ятки забезпечують культурне спадкоємство, спираючись на нескороминущі цінності минулого, дають можливість їх творчого освоєння, кращого розуміння сучас-

ності, усвідомлення тих помилок, які призвели до непоправних втрат національних цінностей. Поступово в суспільстві визріває шанобливе ставлення до культурної спадщини, утверджується уявлення про те, що об'єкт культурної спадщини перебуває під охороною закону. Цілепокладання (мета) є системоутворюючим фактором будь-якої діяльності, зокрема й пам'яткоохоронної.

Основною метою пам'яткоохоронної діяльності є збереження кожного окремого об'єкта культурної спадщини, його відновлення по можливості. Намагання її досягнення можуть слугувати, наприклад, дії релігійної громади П'ятницької церкви (1742 р., с. Зарубинці Монастирищенського району, Черкащина), силами якої облаштовано інтер'єр храму, виготовлено й встановлено у бабинці церкви прекрасні різблені хори, або інше: Миколаївську церкву (1817 р., с. Зелене Гусятинського р-ну, Тернопілля) було двічі перекрито за народною гуцульською технологією зі змашуванням покриття ропою, в інтер'єрі проведено незначні столярні та ікономалярські роботи із доповнення відсутніх елементів іконостасу (зокрема, південних дияконських врат). [6]

Процес дій, визначених пам'яткоохоронним законодавством України. Об'єкти культурної спадщини є унікальною цінністю для всього багатонаціонального народу України і невід'ємною частиною всесвітньої культурної спадщини. В Україні гарантується збереження культурної спадщини на користь сьогодення й майбутніх поколінь. Правове регулювання відносин в області збереження, використання, популяризації й державної охорони об'єктів культурної спадщини ґрунтується на положеннях Конституції України, розкритих пам'яткоохоронним законодавством України.

Приміром, важливе місце відведено вирішенню питань обліку об'єктів культурної спадщини. Зокрема, ЗУ «Про охорону культурної спадщини» [1, ст. 13] визначає необхідність реєстрації об'єктів культурної спадщини незалежно від форм власності відповідно до їхньої археологічної, естетичної, етнологічної, історичної,

мистецької, наукової чи художньої цінності за категоріями національного та місцевого значення пам'ятки шляхом занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України за категоріями національного та місцевого значення пам'ятки. Порядок визначення категорій пам'яток встановлюється Кабінетом Міністрів України. Перелік об'єктів підводної культурної спадщини зі статусом морського меморіалу визначається Кабінетом Міністрів України. Аналогічний реєстр щодо рухомих об'єктів так і не створено. За умови такої реєстрації на цей об'єкт культурної спадщини, на всі його складові елементи, що становлять предмет його охорони, поширюється правовий статус пам'ятки. Національний же перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України було створено Наказом Міністерства культури України від 12.02.2018 р. № 105 «Про затвердження Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України» [4].

Реєстри, переліки об'єктів культурної спадщини затверджуються рішеннями відповідних органів охорони культурної спадщини. Об'єкт культурної спадщини до вирішення питання про його реєстрацію як пам'ятки вноситься до Переліку об'єктів культурної спадщини і набуває правового статусу щойно виявленого об'єкта культурної спадщини, про що відповідний орган охорони культурної спадщини в письмовій формі повідомляє власника цього об'єкта або уповноважений ним орган (особу). Перелік щойно виявлених об'єктів культурної спадщини ведеться органами охорони культурної спадщини та публікується такими органами на своїх офіційних веб-сайтах. Включення об'єкта до такого переліку здійснюється одночасно з набуттям ним статусу щойно виявленого об'єкта культурної спадщини. Порядок обліку об'єктів культурної спадщини визначає центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони культурної спадщини. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини, видає влас-

нику пам'ятки або уповноваженому ним органу свідоцтво про реєстрацію об'єкта культурної спадщини як пам'ятки. У документі, який посвідчує право власності на пам'ятку, обов'язково вказуються категорія пам'ятки, дата й номер рішення про її державну реєстрацію. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини надає органу виконавчої влади АР Крим, органам охорони культурної спадщини обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, відповідним виконавчим органам сільської, селищної, міської ради витяги з Реєстру щодо пам'яток, які розташовані на їхніх територіях[1, ст. 14].

Забезпечення охорони пам'яток у сучасних економічних і соціально-політичних умовах визначено пам'яткоохоронним законодавством, зокрема щодо матеріальних об'єктів у ЗУ «Про охорону культурної спадщини». Так, пам'ятки, їхні частини, пов'язане з ними рухоме та нерухоме майно забороняється зносити, змінювати, замінювати, переміщувати (переносити) на інші місця. Переміщення (перенесення) пам'ятки на інше місце допускається як виняток у випадках, коли неможливо зберегти пам'ятку на місці, за умови проведення комплексу наукових досліджень з вивчення та фіксації пам'ятки (обміри, фотофіксація тощо). Фінансування всіх заходів з вивчення, фіксації, переміщення (перенесення) пам'яток, що підлягають переміщенню (перенесенню) відповідно до цього Закону, провадиться за рахунок коштів замовника робіт, які викликали необхідність переміщення (перенесення) пам'яток. Якщо переміщення (перенесення) пам'яток є необхідним внаслідок дії непереборної сили, вивчення та фіксація пам'ятки провадиться за рахунок коштів Державного бюджету України [1, ст. 22].

Власник або уповноважений ним орган, користувач зобов'язані утримувати пам'ятку в належному стані, своєчасно провадити ремонт, захищати від пошкодження, руйнування або знищення відповідно до цього Закону та охоронного договору. Використання пам'ятки повинно здійсню-

ватися відповідно до режимів використання, встановлених органами охорони культурної спадщини, у спосіб, що потребує як найменших змін і доповнень пам'ятки та забезпечує збереження її матеріальної автентичності, просторової композиції, а також елементів обладнання, упорядження, оздобу тощо.

Консервація, реставрація, реабілітація, музеєфікація, ремонт, пристосування пам'яток національного значення здійснюються лише за наявності письмового дозволу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини на підставі погодженої з ним науково-проектної документації. Консервація, реставрація, реабілітація, музеєфікація, ремонт, пристосування пам'яток місцевого значення здійснюються за наявності письмового дозволу відповідного місцевого органу виконавчої влади Роботи зі збереження об'єктів культурної спадщини проводяться згідно з реставраційними нормами та правилами, погодженими центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики в сфері охорони культурної спадщини. Будівельні норми та правила застосовуються у разі проведення робіт із збереження об'єкта культурної спадщини лише у випадках, що не суперечать інтересам збереження цього об'єкта. [1, ст. 26]

У разі, коли пам'ятці загрожує небезпека пошкодження, руйнування чи знищення, власник або уповноважений ним орган, особа, яка набула права володіння, користування чи управління, зобов'язані привести цю пам'ятку до належного стану (змінити вид або спосіб її використання, провести роботи з її консервації, реставрації, реабілітації, музеєфікації, ремонту та пристосування). Якщо власник або уповноважений ним орган, особа, яка набула права володіння, користування чи управління, самостійно не здійснюють заходів, передбачених у частині першій цієї статті, то відповідний орган охорони культурної спадщини може зобов'язати їх здійснити ці заходи, видавши відповідне розпорядження. У разі, коли власник або уповноважений ним орган, особа, яка набула права во-

лодіння, користування чи управління, не в змозі виконати розпорядження органу охорони культурної спадщини щодо охорони пам'ятки, орган охорони культурної спадщини може вжити необхідних заходів самостійно (повністю або частково), профінансувавши їх за рахунок спеціальних коштів на фінансування охорони культурної спадщини. [1, ст. 27]

На фізичну або юридичну особу, діяльність якої негативно позначається на стані пам'ятки (створює загрозу знищення, руйнування, пошкодження, спотворення пам'ятки), покладається обов'язок вжити заходів, погоджених з відповідним органом охорони культурної спадщини, для запобігання такій загрозі та підтримання пам'ятки в належному стані за власні кошти. [1, ст. 29]

Органи охорони культурної спадщини зобов'язані заборонити будь-яку діяльність юридичних або фізичних осіб, що створює загрозу пам'ятці або порушує законодавство, норми і правила у сфері охорони культурної спадщини. Органи місцевого самоврядування, на території яких не створено органів охорони культурної спадщини, зобов'язані заборонити будь-яку діяльність юридичних або фізичних осіб, що створює загрозу пам'ятці, негайно повідомивши про це відповідний орган охорони культурної спадщини місцевого органу виконавчої влади. Органи місцевого самоврядування зобов'язані повідомляти відповідні органи охорони культурної спадщини про бездіяльність власника або уповноваженого ним органу, особи, яка набула права володіння, користування чи управління, що створює загрозу пам'ятці. На об'єктах підводної культурної спадщини зі статусом морського меморіалу забороняється ведення будь-яких форм діяльності, зокрема підводно-екскурсійної, крім потреб наукових досліджень або інвентаризації. [1, ст. 30]

Питання, присвячені захисту традиційного характеру середовища та об'єктів культурної спадщини відображені, наприклад, у Законі України «Про охорону культурної спадщини». Так, топографічно визначені території чи водні об'єкти, у яких

містяться об'єкти культурної спадщини або можлива їх наявність, за поданням відповідного органу охорони культурної спадщини можуть оголошуватися рішенням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини охоронюваними археологічними територіями на обмежений або необмежений строк у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Правовий режим охоронюваної археологічної території визначається науково-проектною документацією з визначення меж і режимів використання охоронюваної археологічної території, що складається за результатами проведених досліджень. Рішення про затвердження науково-проектної документації приймає центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини. [1, ст. 31]

З метою захисту традиційного характеру середовища окремих пам'яток, їх комплексів (ансамблів), історико-культурних заповідників, історико-культурних заповідних територій навколо них мають встановлюватися зони охорони пам'яток: охоронні зони, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту, зони охорони археологічного культурного шару. Межі та режими використання зон охорони пам'яток визначаються відповідною науково-проектною документацією і затверджуються відповідним органом охорони культурної спадщини. Порядок визначення та затвердження меж і режимів використання зон охорони пам'яток та внесення змін до них встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони культурної спадщини. Вони також заносяться до Списку історичних населених місць України. На охоронюваних археологічних територіях, у межах зон охорони пам'яток, історичних ареалів населених місць, занесених до Списку історичних населених місць України, забороняються містобудівні, архітектурні чи ландшафтні перетворення, будівельні, меліоративні, шляхові, земляні роботи без

дозволу відповідного органу охорони культурної спадщини. [1, ст. 32]

Якщо під час проведення будь-яких земляних робіт виявлено знахідку археологічного або історичного характеру, виконавець робіт зобов'язаний зупинити їх подальше ведення і впродовж однієї доби повідомити про це відповідний орган охорони культурної спадщини, на території якого проводяться земляні роботи. Земляні роботи можуть бути відновлені лише згідно з письмовим дозволом відповідного органу охорони культурної спадщини після завершення археологічних досліджень відповідної території. [1, ст. 36] Будівельні, меліоративні, шляхові та інші роботи, що можуть призвести до руйнування, знищення чи пошкодження об'єктів культурної спадщини, проводяться тільки після повного дослідження цих об'єктів за рахунок коштів замовників зазначених робіт. Роботи на щойно виявлених об'єктах культурної спадщини здійснюються за наявності письмового дозволу відповідного органу охорони культурної спадщини на підставі погодженої з ним науково-проектної документації [1, ч. 2 ст. 37].

У той же час для реалізації названих вимог наведеного Закону, як і інших у сфері культурної спадщини, необхідним є розкриття їх чіткими й конкретними підзаконними актами, у яких детально розроблені всі питання пам'яткоохоронної діяльності, чіткіше регламентовані відносини власників пам'яток і державних установ охорони тощо.

Процес фінансування пам'яткоохоронної діяльності, обумовленого законодавством України. Фінансування охорони культурної спадщини здійснюється за рахунок коштів загального й спеціального фондів Державного бюджету України, бюджету АР Крим, місцевих бюджетів. Джерелами фінансування заходів у сфері охорони культурної спадщини можуть бути кошти власників пам'яток чи уповноважених ними органів або осіб, які набули права володіння, користування чи управління пам'ятками, кошти замовників робіт, благодійні внески та пожертвування, у тому числі валютні, на охорону культурної спадщини та інші

джерела, не заборонені чинним законодавством. [1, ст. 38]

Спеціальними коштами на фінансування охорони культурної спадщини є кошти спеціальних фондів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів. Порядок формування та використання цих коштів встановлюється Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік та Верховною Радою Автономної Республіки Крим і сільськими, селищними та міськими радами. Органи охорони культурної спадщини є розпорядниками спеціальних коштів на фінансування охорони культурної спадщини. [1, ст. 40] Спеціальні кошти на фінансування охорони культурної спадщини можуть використовуватися на консервацію, реставрацію, реабілітацію, музеєфікацію, ремонт, збереження, охорону, облік, захист, популяризацію об'єктів культурної спадщини; наукові дослідження у сфері охорони культурної спадщини; розроблення та реалізацію або допомогу в розробці та реалізації програм і проєктів щодо охорони культурної спадщини; ведення документації, автоматизованої інформаційної системи банку даних про об'єкти культурної спадщини; заходи щодо поширення інформації про охорону культурної спадщини; підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у сфері охорони культурної спадщини; допомогу об'єднанням громадян, національним меншинам в охороні культурної спадщини; міжнародне співробітництво у сфері охорони культурної спадщини; інші заходи щодо охорони культурної спадщини, які не суперечать чинному законодавству. [1, ст. 41] Починаючи з 2005 року, у Державному бюджеті України передбачаються субвенції на збереження історичної забудови міст та об'єктів історико-культурної спадщини України.

Процес аналізу результатів дій у відповідності до поставлених цілей та звітування. Багата культурна спадщина України є вагомим частиним всесвітнього культурного надбання. Її належне збереження та використання є не тільки одним із ключових напрямів державної політики, але й показ-

ником, за яким оцінюється наша країна на європейському та світовому рівнях. Майже півтори тисячі міст і селищ та понад 8 тисяч сіл України мали цінні об'єкти культурно-історичної спадщини. На державному обліку перебуває й нині понад 140 тис. пам'яток, із них майже 49,8% – пам'ятки археології, понад 37% – пам'ятки історії, понад 11% – пам'ятки архітектури та містобудування і понад 2% – пам'ятки монументального мистецтва, науки і техніки, садово-паркового мистецтва. На базі комплексів пам'яток, що мають особливу культурну цінність, в Україні діє 63 історико-культурні заповідники, третина з них має статус національних.[6] Аналіз результатів дій відповідно до поставлених цілей здійснюють майже всі суб'єкти пам'яткоохоронної діяльності. Наприклад, парафія св. Архистратига Михаїла УПЦ КП ще й висвітлює проблеми охорони пам'яток, свою просвітницьку роботу в царині реставрації та сучасного храмовбудівництва в Україні тощо [5].

Звітність уповноважених владних суб'єктів пам'яткоохоронної діяльності затверджена ЗУ «Про охорону культурної спадщини», а саме: органи виконавчої влади АР Крим, обласні, районні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, відповідний виконавчий орган сільської, селищної, міської ради щорічно звітують перед центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини та громадськістю про стан збереження об'єктів культурної спадщини [1, ч.3 ст.6], для чого здійснюють аналіз здійсненої за звітний рік пам'яткоохоронної діяльності на відповідній території. Центральні органи виконавчої влади, у свою чергу, у цій сфері щорічно звітують перед Кабінетом Міністрів України та громадськістю про стан збереження об'єктів культурної спадщини, а також подають Кабінету Міністрів України та Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО щорічний звіт про стан збереження об'єктів всесвітньої спадщини, виконання Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини та рішень Комітету всесвітньої спадщини

ЮНЕСКО. [1, ст. 5] Ці звіти розкривають діяльність, зокрема, щодо розбудови законодавчої бази у сфері культурної спадщини, реалізації Державних цільових програм, реставрації та відтворення видатних історичних комплексів, діяльності заповідників, наповнення Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, повернення культурних цінностей та ін.; сприяють визначенню основних проблем, що залишаються у сфері культурної спадщини, а також встановлюють першочергові завдання на наступний рік.

Висновки

Пам'яткоохоронна діяльність є сукупністю процесів взаємодії суб'єктів між собою щодо об'єктів культурної спадщини та/або безпосередньо з ними, під час якої ці суб'єкти досягають мети, а саме: здійснення належних заходів (охорони, відродження, збереження, використання, утримання тощо) щодо культурної спадщини для задоволення культурних потреб суспільства, держави та всього людства. Ця діяльність охоплює, зокрема, такі процеси: процес залучення в пам'яткоохоронну діяльність, процес визначення можливих небезпек для культурної спадщини, процес цілепокладання, процес дій, визначених пам'яткоохоронним законодавством України, процес фінансування пам'яткоохоронної діяльності, обумовленого законодавством України, процес аналізу результатів дій у відповідності до поставлених цілей та звітування.

Література

1. Про охорону культурної спадщини: Закон України: від 08.06.2000 р. №1805-III. // Відомості Верховної Ради України. 2000. №39. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>.
2. Про охорону археологічної спадщини: Закон України: від 18.03.2004 р., № 1626-IV. // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 26. ст. 361. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1626-15>.
3. Про природно-заповідний фонд України: Закон України: від 16.06.1992 р., № 2456-XII // Відомості ВРУ (ВВР). 1992.

№ 34. Ст. 502. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.

4. Про затвердження Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України: наказ Міністерства культури України: від 12.02.2018 р. № 105. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS29550>.

5. Власенко А. Пам'яткоохоронна діяльність парафії св. Архистратига Михаїла УПЦ КП / А. Власенко. URL: <http://www.parafia.org.ua/istoriya-i-diyalnist-parafiji/pamyatkoohoronna-diyalnist/>.

6. Кудерська Н. І. Правова охорона, захист та збереження культурної спадщини в Україні під час війни 2014 р.-т.ч. Європейські перспективи. 2023. №1. С. 34-40. https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2023-1/EP_2023_1_034.pdf.

7. Кудерська Н.І. Право культурної спадщини України. Загальна частина. Підручник: Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв, Укр. держ. ун-т фінансів та міжнар. торгівлі. Київ. 2014. 260 с. С.116-138.

SUMMARY

This article “Monument protection activities in Ukraine: theoretical and legal aspect” is devoted to an actual theoretical problem that has not received adequate disclosure in Ukraine. Its purpose is to study this activity and determine its main processes, etc. It is emphasized that monument protection activity is a set of processes of interaction of subjects among themselves in relation to objects of cultural heritage and/or directly with them, during which these subjects achieve the goal, namely the implementation of appropriate measures (protection, revival, preservation, use, maintenance, etc.) regarding cultural heritage to meet the cultural needs of society, the state, and all of humanity.

In this activity, the main processes are singled out, namely: the process of involvement in monument protection activities; the process of determining possible dangers for cultural heritage; goal setting process; the order of actions determined by the monument protection legislation of Ukraine; the procedure for financing monument protection activities provided for by the legislation of Ukraine; the process of analyzing the results of actions in accordance with the set goals and reporting, etc.

For the effective implementation of monument protection activities in the state, it is necessary to actively promote the involvement of civil society institutions in joint work while maintaining the leading role of authorized state authorities, but this is hindered by insufficient regulation of the activities of public organizations (associations), possible forms of cooperation between state structures and the public/ citizens, etc. It is indicated that the main goal of monument protection activities is the preservation of each individual object of cultural heritage, its restoration whenever possible. Analyzing the provisions of the Law of Ukraine “On protection of cultural heritage” demonstrated the insufficiency of their disclosure by clear and specific by-laws, in which all issues of monument protection activities are elaborated in detail, regulate more clearly the relations between monument owners and state protection institutions, etc.

Keywords: monument protection activity, cultural heritage, processes, objects.